

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Institutionen för Film och Litteratur

Att lära genom att skriva

Om samspelet mellan skrivande och research
vid tillblivelsen av *Mor Elisabeth*

(Learning by writing:

On the interplay between writing and research in the creation of *Mor Elisabeth*)

Författare: Ingrid Ahnelöv
Handledare: Vasilis Papageorgiou
Examinator: Tommy Olofsson
Termin: vt 2013
Ämne: Kreativt skrivande
Nivå: G3
Kurskod: 2LI60E

Innehåll

1 Inledning	1
2 Bakgrund och disposition	2
3 Syfte och frågeställning	3
4 Utgångspunkter	4
4.1 Presentation av romanen <i>Mor Elisabeth</i>	4
4.2 Om släktforskningen	5
4.3 Om Tommarp	6
5 Forskningsöversikt	6
5.1 "Skriva för att lära"	6
5.2 Om skrivglädje, research och bakgrundsbygge	7
5.3 De viktiga detaljerna	9
5.4 "Saga väves på sanningens varp"	11
6 Diskussion	12
6.1 Diskussion utifrån den redovisade litteraturen	12
6.1.1 Inledning	12
6.1.2 Om research och bakgrund	13
6.1.3 Hur ska man skilja på saga och sanning?	14
6.1.4 De viktiga detaljerna	14
6.2 Hur texterna har ändrats	16
6.2.1 Dop	16
6.2.2 Vänskapsförhållanden	17
6.2.3 De tre svägerskorna	18
6.2.4 Mordet och rättegången	20
6.2.5 Torvmossen	21
6.2.6 Får och ullhantering	22
6.3 Att lära genom att skriva	23
7 Sammanfattning	24
Referenser	I

1 Inledning

När jag började släktforska sköljdes jag först med i nybörjarens ”samla namn-våg”, men ganska snart började jag intressera mig för sammanhangen: relationer, släktskap, bekantskaper och hur livet kan ha tett sig för tvåhundra år sedan. Jag har speciellt intresserat mig för Elisabeth Mårtensdotter, min farmors mormor farmor, så hon har fått bli centralgestalt i min historiska roman. För att bringa ordning bland alla de anteckningar jag samlat under släktforskandets gång började jag att skriva små textsnuttar om familjer och händelser jag stött på. Jag förstod då samband där tidigare bara vissa fakta och lösa antaganden funnits, och en mängd nya frågor aktualiserades. Det blev många post it-lappar med nya anteckningar och antaganden att skriva om. Sedan sommaren 2009 har jag arbetat med min historiska roman som bär arbetsnamnet *Mor Elisabeth*¹ och sedan sommaren 2010 har jag deltagit i skrivarkurser vid Linnéuniversitetet i Växjö.²

I den här kursen ingår att skriva en c-uppsats med utgångspunkt i slutversionen av romanen.³ När jag insåg hur tätt sammanflätat skrivandet och researchandet var för tillblivelsen av *Mor Elisabeth* var temat för min c-uppsats given: ”Att lära genom att skriva”. Stoffmängden är stor, både vad gäller själva släktforskningen, men också vad gäller folklivs- och hembygdsforskningen. För att kunna lämna in ett ”avslutat verk” till innevarande kurs har jag valt att dela upp den ursprungliga *Mor Elisabeth*-texten i tre delar: 1786-1807 (Elisabeths barndom och första äktenskap), 1807-1828 (Elisabeths andra äktenskap) samt 1828-1875 (de många åren som änka) och lämna in den första delen som mitt projekt. I den här c-uppsatsen refererar jag även till några textavsnitt hämtade ur del II och III, som jag lämnat in som längre texter i tidigare kurser i Kreativt skrivande.⁴

2 Bakgrund och disposition

I ett försök att iscensätta den knapphändiga informationen jag hade fått via husförhörslängder och födelseböcker, få ordning på alla namn och möjliga relationer

¹ Ingrid Ahnelöv, *Mor Elisabeth* (opublicerad text) Växjö, 2013.

² Att skriva historiska romaner I och II samt Kreativt skrivande II och III, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-2013.

³ Kursplan för Kreativt skrivande III, 2LI60E, Linnéuniversitetet, Växjö. ”Uppsatsskrivning på kandidat- och avancerad nivå” Dokument på Moodle, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2012.

⁴ Ingrid Ahnelöv, *Flytten till Karlaby*, Inlämningsuppgift, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, sommaren 2010. Ingrid Ahnelöv, *Mordet*, inlämning, Att skriva historiska romaner II, Linnéuniversitetet, ht 2010. Ingrid Ahnelöv, *De tre svägerskorna*, inlämning, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, sommaren 2010. Ingrid Ahnelöv, *Retrospektiv*, inlämning, Att skriva historiska romaner II, Linnéuniversitetet, ht 2010.

och för att få en bild av hur det kunde ha sett ut i trakten och hur livet kan ha varit i början av 1800-talet skrev jag korta faktsäckade anteckningar om olika familjer för att på något sätt ha kvar de tankar jag tänkt.

Det var något hos Elisabeth Mårtensdotter som jag fäste mig vid. Hon gifte sig ung, blev änka tidigt, blev gammal och fick åtta barn. Jag träffade på hennes namn första gången som giftoman till en Bengta Mårtensdotter. Om Bengta visste jag att hon var min farmors mormor och jag visste när hon var född. Men varför denna Elisabeth var giftoman till den unga Bengta och hur de hörde ihop visste jag inte, inte heller vad en ”giftoman” var. På ordet kunde jag ana att det var någon som ”gav iväg” bruden vid äktenskapets ingående, men varför var inte hennes fader giftoman, undrade jag.

Under en första skälvande, dallrande, intensiv, omtumlande vecka skrev jag ihop alla de anekdoter jag samlat på mig under ett par års släktforskande. Det var början till min historiska roman om Elisabeth. Medan jag skrev, fyllde jag ett block med frågor och noteringar om oklarheter och sådant jag behövde ta reda på mer om för att skriva en bättre text.

Tidigare hade jag kommit i kontakt med ”skriva för att lära”⁵, där elever i alla nivåer av skolsystemet skulle skriva in sig i sina ämnen för att få syn på sina tankar, skaffa sig förståelse och för att upptäcka vad det behövde lära mera. En variant av detta tillvägagångssätt inledde jag mitt romanskrivande med. Jag skrev av hjärtats lust, men fascinerades av processen: av att sonderande skriva in mig i – inte nödvändigtvis ett ämne, utan lika gärna en scen, en tid.

Skrivhantverket har utvecklats när jag läst diverse skrivhandböcker och olika romanförfattares funderingar. Under åren vid Linnéuniversitetet har lektioner och kommentarer från kursdeltagare och lärare varit med och format mitt skrivande. De inledande två kurserna om hur man skriver historiska romaner var speciellt viktiga för mig. Cecilia Trenters och Magnus Erikssons ständiga uppmuntran att skriva vidare, att utveckla arbetsmetoder och språk, liksom deras undervisning om autenticitet, om felaktiga detaljer som kunde smyga sig in i texten, om dialogskrivande och om balansgången mellan fakta och fiktion var inspirerande. En annan sak som behandlades var hur man ska förhålla sig till det som verkligen har hänt, vilket jag haft en del funderingar kring. Bland annat med tanke på att jag använder de autentiska namnen – som har nutida bärare – har jag hela tiden känt ett behov av att ha ordentligt på fötterna om förhållanden för människorna just här om till exempel skolgång, enskifte och annat

⁵ Se avsnitt 5.1, ”Skriva för att lära”.

och tydligt redovisa vad jag verkligen vet och vad jag har hittat på. Eftersom jag var orolig för att jag i min historiska roman skulle stapla faktabaserade händelser efter varandra så att det inte blev en läsvärd berättelse vinnlade jag mig om att utveckla mitt skrivande, gestaltande, dialogskrivande. Under en workshop sade Vasilis Papageorgiou att ”det är skillnad mellan att samla anteckningar och att skriva en berättelse”,⁶ vilket på ett enkelt och begripligt sätt satte ord på mina funderingar och sedan dess haft stor betydelse för mig. Under hela mitt arbete med *Mor Elisabeth* har det ständiga behovet av research har varit en utmaning för mig. Det är sammanflätningen mellan skrivande och research jag har varit intresserad av och framför allt hur mitt eget skrivande har lett till nya insikter.

Efter ett inlednings- och bakgrundsavsnitt presenterar jag syftet med uppsatsen.

I kapitel 4 redogör jag för några utgångspunkter för min c-uppsats där beskrivningen av min roman och hur den har kommit till inleder kapitlet. Under rubriken ”Forskningsöversikt” presenterar jag i kapitel 5 den litteratur som har inspirerat mig i mitt skrivande. I kapitel 7 gör jag avstamp i min roman och visar på olika textavsnitt som ändrats under arbetets gång, och jag diskuterar hur jag har resonerat när jag förändrat texten sedan jag lärt annat och nytt så att texten har blivit sådan den blev. Avslutningsvis sammanfattar jag tankarna med min uppsats och presenterar en lista med den referenslitteratur som jag har använt.

3 Syfte och frågeställning

Skrivandet av *Mor Elisabeth* sprang fram ur ett behov av att bringa ordning bland alla namn och anteckningar jag samlat på mig när jag släktforskat. När jag skrev min berättelse behövde jag ta reda på mer för att kunna skriva en bättre och tydligare text.

Sedan jag insett hur nära sammanflätat skrivandet och researchandet var för *Mor Elisabeths* tillblivelse ville jag undersöka hur texten i min roman *Mor Elisabeth* har påverkats och förändrats under arbetets gång med sonderande skrivande följt av research och förnyat skrivande. Därför har jag valt att i min c-uppsats först gå igenom vad jag lärt mig om research vid skrivarkurserna vid Linnéuniversitetet och hur detta haft betydelse för mitt skrivande. Därefter har jag med olika exempel från *Mor Elisabeth* försökt att belysa hur mitt skrivande varit en förutsättning för mitt lärande om släkt, hembygd – och även för själva skrivandet – och hur detta lärande sedan berikat min skönlitterära berättelse.

⁶ Vasilis Papageorgiou, Workshop, Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-09-27.

Syftet med denna c-uppsats är att redovisa några av textens förändringar och mina tankar runt arbetet med dem.

4 Utgångspunkter

Följande utgångspunkter har inte direkt med uppsatsens tema – sammanflätningen mellan skrivande och research – att göra, men de är förutsättningar för tillblivelsen av *Mor Elisabeth*.

4.1 Presentation av romanen *Mor Elisabeth*

Mor Elisabeth är en historisk roman med inspiration från verkliga personer och platser. Handlingen utspelar sig under början av 1800-talet på den fattiga österlenska landsbygden. Boken är resultatet av mitt fantiserande kring personer och händelser jag stött på under min släktforskning.⁷ Bland alla mina anfäder trädde Elisabeth Mårtensdotter fram som en speciell kvinna: Hon blev tidigt föräldralös, gifte sig ung och dog gammal. Två gånger blev hon änka och hon födde åtta barn. Till skillnad från många andra vid den tiden klarade sig Elisabeths åtta barn levande genom småbarnstiden och de nådde alla vuxen ålder. Elisabeth lämnade inga andra avtryck efter sig annat än i husförhörslängderna, födda- och död-böckerna. Inte ens en bouppteckning gjordes efter hennes död. Hon verkar inte ha gjort något ”framstående” under sin livstid, men förhoppningsvis har hon varit en god samhällsmedborgare som strävat och arbetat, skött sig själv och tagit hand om andra.

I *Mor Elisabeth* får läsaren följa Elisabeth från barndom till ålderdom och med Elisabeth som centralgestalt får läsarna ta del av små historier och scener om enskilda personer. I min framställning framstår Elisabeth som en arbetsam och moralisk kvinna som upprörs av andras girighet, våldsamhet och gnällighet. Hon verkar vara trofast sin bekantskapskrets och tänker och tycker nog friare än jag tror att artonhundratalets kvinnor egentligen gjorde.

Ett möjligt tema i boken är den lilla människans vardag, hennes utsatthet för sjukdomar – till exempel rödsot, smittkoppor, håll och styng – vädrets nyckfullhet, myndigheternas pålagor – som husförhör, enskifte och smittkoppsvaccineringen – samt bättre beställda släktingar och bekantas godhet, till exempel att ta hand om små barn vid fattigdom eller när föräldrarna dör. Ett annat möjligt tema är hur människors relationer ändras över tid, hur människor möts, relationer uppstår, fördjupas och även avslutas.

⁷ Ingrid Ahnelöv, *Mor Elisabeth*.

Mor Elisabeth är en deskriptiv, historisk roman. Kursledarnas kommentarer till de hittills inskickade texterna har varit skiftande. Enligt Magnus Eriksson är bokens språk en ”kortfattad prosa” som blandar modernt och gammalmodigt språk⁸ och han tycker att det dialektala markerar lagom.⁹ Han önskar att jag dramatiserar mer ”Tveka inte att dröja kvar vid dina iakttagelser och fördjupa dem.”¹⁰ Cecilia Trenter tyckte att jag hade lagom antydning till ålderdomligt språk och att jag skulle fortsätta att arbeta med dialogerna, till exempel med vilken information jag önskar ska framgå genom personernas ordväxlingar.¹¹ Vasilis Papageorgiou kallade den inlämnade texten ”episk prosa” och han skrev att ”berättartonen är säker och jämn” men att det harmoniska och korrekta var textens svaga sida och han önskade en spänstigare, spontanare text där meningarna inte staplas efter varandra.¹²

4.2 Om släktforskningen

Att släktforska har blivit en populär fritidssysselsättning och i TV-program¹³ inspireras vi att själva ta reda på mer om våra anfäder. Det finns även en mängd böcker att läsa för att kunna börja i rätt ände.¹⁴ Med dagens digitala teknik kan man lätt ”bläddra” i kyrkböckerna på Internet¹⁵ och med hjälp av husförhörslängder, födelse- och dödböcker kan man tämligen snabbt vandra rakt bakåt, generation för generation.

Många nybörjare ”samlar namn” och vill snabbt komma så långt tillbaka i tiden som möjligt. Man vill gärna hitta någon kunglighet eller åtminstone någon adlig i sin släkt, men helst inte någon tjuv eller mördare, även om det naturligtvis skulle vara ett spännande inslag. För en del stannar släktforskningen vid detta, och för andra infinner sig frågor kring hur folk levde ”förr i tiden” och en önskan att ”lära känna” sina sedan länge döda anförvanter.

Min svärmor hade hjälpt mig att börja släktforska på min pappas sida av slakten och där hittade jag Elisabeth, som intresserade mig. Jag gick en kort högskolekurs i släktforskning.¹⁶ Till den avslutande släktforskningsuppgiften sammanfattade jag det

⁸ Magnus Eriksson, kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2011.

⁹ Magnus Eriksson, kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-02-24.

¹⁰ Magnus Eriksson, kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-06-04.

¹¹ Cecilia Trenter, kommentar till mig, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-10-07.

¹² Vasilis Papageorgiou, kommentar till mig, Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-10-25.

¹³ ”Vem tror du att du är?” och ”Allt för Sverige” www.svt.se

¹⁴ Per Clemensson & Kjell Andersson, *Släktforska steg för steg*. Stockholm: Natur och Kultur, 2008. Per Clemensson & Kjell Andersson, *Släktforska vidare*. Stockholm: Natur och Kultur, 2009.

¹⁵ Till exempel: www.svar.se, www.arkivdigital.se, www.ancestry.se

¹⁶ ”Släktforskningen – en introduktion”, HI017G, 7,5 hp Mittuniversitetet, Härnösand, ht 2009.

gedigna släktforskningsarbetet jag hade gjort kring Elisabeth och hennes närmaste släktingar. Bland annat ställde jag några av de frågor som jag sedan dess har utvecklat till gestaltade scener i min historiska roman in spe. Jag skrev också att jag börjat foga samman de små berättelserna till en längre historia...¹⁷

4.3 Om Tommarp

Tommarp är en väldokumenterad by. Prästen och historieforskaren Curt Wallin sammanställde allt det skriftliga källmaterialet om stadens och klostrets historia i en serie ”Urkundsböcker” mellan 1955 och 1991. Ett flertal arkeologiska undersökningar har gjorts på klosterplatsen, den första år 1955 och den senaste år 2005. Vid utgrävningarna 1955 och 2005 bevistade Sveriges konungar utgrävningarna. Omkring 1050-1540 var Tommarp (eller Tumathorp) stad och 1155 grundades ett premonstratenserkloster i staden. Kung Valdemar I skrev 1161 ett privilegiebrev för Tommarps kloster där även kyrkan i Tommarp, kyrkan i Simrishamn samt fem vattenkvarnar i Tommarpsån nämndes. I Snorres Heimskringla från början av 1200-talet står att den norske kungen Sigurd Jorsalafar plundrat orten. Under medeltiden var Tumathorp en betydelsefull stad, med bl.a. myntproduktion under 1000-talet. Sedan klostret dragits in i samband med reformationen och stadsprivilegierna förlorades ökade istället hamnstaden Simrishamns betydelse.¹⁸

5 Forskningsöversikt

5.1 ”Skriva för att lära”

Vid Högskolan Kristianstad har forskning bedrivits om hur skrivande kan underlätta elevernas lärande. Lärarutbildare Ingegärd Sandström-Madsén har dokumenterat grund- och gymnasieelevers arbete och hon konstaterar att genom att eleven i början av ett arbetsområde skriver om ett aktuellt ämne formulerar den sina egna tankar kring det och får på så sätt möjlighet att lägga till sina egna erfarenheter och fördjupa sina kunskaper. Genom detta förstår eleven innehållet bättre. Skrivandet aktiverar det egna tänkandet, och tack vare att tankarna finns nerskrivna kan eleven återvända till de dessa för att

¹⁷ Ingrid Ahnelöv, *Elisabeth Mårtensdotter*, Inlämningsuppgift, Släktforskning – en introduktion, Mittuniversitetet, Härnösand, 2009-12-21.

¹⁸ Lars Jönsson & Ulrika Wallebom, *Tommarp och Simrishamn. Österlens medeltida städer*. Simrishamn: Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne, 2006. Jönsson, Lars: *Tommarp. Kunglig produktionsort och klosterstad*. Lund: Lund Studies in Historical Archaeology 13, 2010.

reflektera över dem. Genom skrivandet får eleven hjälp att se vad den redan vet och vad den inte vet och på så sätt ta större ansvar för sitt lärande.¹⁹

Precis som skrivandet i skolan kan vara en god grund för att många ska delta i ett samtal, kan samtal i en skrivargrupp få stor betydelse för ens skrivutveckling. Fast alla i gruppen skriver om vitt skilda ämnen behandlas inte bara texterna som sådana under gruppens samtal, utan de andra gruppmedlemmarnas syn på den aktuella texten lyfter fram de självklarheter som man kanske har tappat bort under arbetets gång.²⁰

Att skriva kan alltså betraktas som en lärstrategi. Det informella skrivandet – dagboksskrivande, loggboksskrivande, sonderande skrivande, kortskrivande – har många fördelar för lärandet och kan ses som en personlig resa genom ett ämne eller ett ämnesområde. Anteckningarna blir som ”en karta för att göra en besvärlig terräng överskådlig och tillgänglig”.²¹ ”Tankeskrivande” beskrivs som ett tankeredskap för att utforska ämnet, få nya uppslag och utveckla tankar och idéer.²²

5.2 Om skrivglädje, research och bakgrundsbygge

Att författare inför sina böcker står inför ett visst mått av research förstår envar och följaktligen behandlas ämnet i varje skrivhandbok och tidningsartikel om författande. Vad ska ens bok handla om? Ska man hålla sig till att skriva om sådant man känner till? I en skriftlig föreläsning frågar sig Ulla Trenter ”Det kan väl inte vara helt fel att lära sig något samtidigt som man roar sig, till exempel något om hur livet har gestaltat sig i andra tider än vår?”²³ Bodil Malmsten påstår att det i skrivhandböcker alltid står att man ska skriva om någonting man kan, men hon uppmanar läsaren att skriva om nånting denne vill lära sig någonting om ”men gör det till fiktion”²⁴ och det gör även Stephen King: ”Skriv om vad du vill, gjut liv i det och gör det unikt genom att blanda in dina egna erfarenheter av livet, av vänskap, förhållanden, sex och jobb.”²⁵

Research är en rolig sysselsättning och därför är det risk att researchandet tar uppmärksamhet från själva romanskrivandet. Det är viktigt att man hela tiden har för

¹⁹ Ingegärd Sandström-Madsén, *Samtala, läsa och skriva för att lära – i ett utvecklingsperspektiv från förskola till högskola*. Kristianstad: Kristianstad University Press 2:2007.

²⁰ Jo Bech-Karlsen, *Jag skriver, alltså är jag. En bok för fackskribenten som vill berätta*. Lund: Studentlitteratur, 1999.

²¹ Dysthe, O., Hertzberg, F. & Lökenstgard Hoel, T. *Skriva för att lära. Skrivande i högre utbildning*. Lund: Studentlitteratur AB, 2011, s. 29.

²² a.a., s. 42.

²³ Ulla Trenter, *Om varför vi läser historiska deckare och vad som gör en historisk deckare läsvärd*. skriftlig föreläsning, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-06-15.

²⁴ Bodil Malmsten, *Så gör jag. Konsten att skriva*. Stockholm: Modernista, 2012, s. 63.

²⁵ Stephen King, *Att skriva. En hantverkarens memoarer*. Malmö: Bra Böcker, 2008, s. 142.

ögonen vad som är ens viktigaste jobb, nämligen att skriva, att berätta en berättelse!²⁶ Skrivandet bör fortsätta att vara det viktigaste, skrivlusten att njuta av att fantisera och fabulera, att formulera text. Som Malmsten uttrycker det ”Ta ut glädjen i förväg. Ta ut skrivglädjen och förvara den ljust.”²⁷ Flera författare ger rådet: läs på det du behöver i förväg, gör synopsis och kapitelindelning och sätt dig sedan och skriv av hjärtans lust! Det är skrivandet som är huvudsysselsättningen och bakgrundskunskapen ska stanna i bakgrunden och berika gestaltningen som en del av sceneriet i boken.²⁸ ”Vad du måste komma ihåg är att det är skillnad mellan att föreläsa om vad du vet och att låta dina kunskaper berika berättelsen”²⁹ skriver King och avslöjar att när han inte har vetat har han helt enkelt hittat på.³⁰

När Elizabeth George inleder skapandet av en ny bok åker hon först till England och kollar landskapet, tar bilder, andas in luften och lyssnar på ljuden. Eventuellt har hon studiebesök inbokade. Därefter åker hon tillbaka till USA och sätter sig och skriver.³¹

Umberto Eco skriver att han inte berättat om medeltiden utan inne i medeltiden³² genom sitt val av berättarröst, och att man måste bygga upp en detaljerad, fullmöblerad värld åt sig i vilken man sedan kan berätta sin historia.³³ ”Ett visst tvång måste man ålägga sig för att kunna fabulera fritt”³⁴ skriver han och menar att en författare behöver besitta – och använda – historiska kunskaper, och att nya insikter kan generera nya saker till berättelsen. För Eco själv blev fattigdomen och inkquisitionen sådana ”nya saker” som han absolut måste ha med i sin bok.

Doubtfire ger i sin mer än trettio år gamla skrivhandbok ett antal handfasta och fortfarande användbara skrivråd. Planeringen av en blivande roman ägnar hon mycken möda. Den blivande författaren uppmanas att tänka i scener, att notera egenheter hos personerna i boken, skissera miljöerna och nerteckna handlingen för hela boken och även för varje enskilt kapitel. Hon föreslår att pauserna mellan de olika kapitlen används till att överbygga ett gap i tid eller rum, och hon betonar vikten av att vara noga med att kontrollera alla sina fakta.³⁵

²⁶ King, s. 154.

²⁷ Malmsten, s. 68.

²⁸ Kajsa Ingemarsson, *Alla dessa sidor* www.kajsaingemarsson.wordpress.com 2010-12-06, King, 2008. Elin Persson ”Torbjörn Flygt: Jag skriver för att utmana mig själv” i *Tidningen Skriva* 2011:1, s. 26-31. Dag Öhrlund ”Jan Guillou” i *Tidningen Skriva* 2012:2, s. 12-17.

²⁹ King, s. 142.

³⁰ a.a., s. 204.

³¹ Elizabeth George, *Skriv på! En handbok i skrivandets konst*. Stockholm: Månocket, 2004.

³² Umberto Eco, *PS till Rosens namn*. Stockholm: Brombergs, 1985, s. 25.

³³ a.a., s. 29.

³⁴ a.a., s. 31.

³⁵ Dianne Doubtfire, *Att skriva en roman. Praktisk handledning*. Halmstad: Spektra AB, 1960.

Jan Guillou berättar om hur han flera gånger fått idéer till mångsidiga romaner eller romansviter – ofta med anknytning till nutida politiska företeelser – under samtal med goda vänner. Idéerna om korstågen och riddaren Arn vidareutvecklade han till exempel under många middagar med ett par intresserade diskussionspartners. ”För min del ligger det helt enkelt till så, att ju mer jag talar om saken med mina vänner, desto fler idéer får jag”, konstaterar Guillou.³⁶ När Jan Guillou sätter sig för att skriva är all research klar för ”det skulle bli rörigt att kombinera skrivande med research”.³⁷ Han har då besökt de platser han tror sig ha behov av att känna till, han har läst in sig på en rad olika ämnen och han har utarbetat ett synopsis där varje kapitel beskrivs i ett par meningar. Själva skrivandet gör han under en intensiv, sammanhängande period. Upptäcker han att det finns fler småsaker som han behöver ta reda på kan han googla fram dessa, utan att förlora tid och skrivflöde.³⁸

Även Kajsa Ingemarsson håller igång flödet under skrivandet. ”Jag markerar istället de ställen där jag behöver kolla upp saker med ”xxx”. Detta för att det ska bli lätt att söka på i efterhand.” förklarar hon på sin författarblogg.³⁹ Hon betonar dock vikten av att författaren har bakgrundskunskap men konstaterar samtidigt att det inte är nödvändigt att redovisa allt man vet för läsaren.

Torbjörn Flygt anser att svenska deckarförfattare inte gör tillräcklig research. ”Att ta reda på fakta är otroligt viktigt”, säger han, men tipsar samtidigt nybörjarskribenten: ”Lär dig allt och glöm det sedan igen när du skriver. Att redovisa alla fakta man lärt sig i texten blir sällan bra.”⁴⁰ Deckarförfattaren Ulla Trenter skriver att författaren bör vara insatt i ämnet och miljön som skildras, men utan att redovisa allt. ”Vetandet ska vara en bakgrund till historien, höra ihop med intrigen, bidra till stämningen.”⁴¹

5.3 De viktiga detaljerna

Att en berättelse känns äkta beror bland annat på om man känner igen sig i den historiska miljön, menar Cecilia Trenter och ger förslag på att använda artefakter, språkbruk och personernas mentalitet som tidsmarkörer.⁴² ”Ofta räcker det med mycket små markeringar för att skapa trovärdighet kring ett fackområde i en roman,” skriver

³⁶ Jan Guillou, *Ordets makt och vanmakt. Mitt skrivande liv*. Stockholm: Piratförlaget, 2009, s. 434.

³⁷ Öhrlund, s. 16.

³⁸ a.a., s. 12-17.

³⁹ Ingemarsson, författarblogg, 2010-12-06.

⁴⁰ Persson, s. 31.

⁴¹ Ulla Trenter, 2010-06-15.

⁴² Cecilia Trenter, *Att bruka historien i historiska romaner*. Skriftlig föreläsning, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-06-15.

Kajsa Ingemarsson och menar att en enda liten detalj som ljud eller lukter kan räcka för att markera en tidsepok.⁴³

Dialogerna kan nyttjas för att få läsaren att känna sig hemma i tid och rum. Genom val av ord och hur personerna pratar och rör sig får läsaren information om personerna som samtalar. Dessa detaljer är viktiga för dialogen och för hela berättelsen, skriver Trenter och påpekar att genom att i förväg ha bestämt vilken information man vill ha med i dialogen kan denna utnyttjas ännu effektivare.⁴⁴ Doubtfire framhåller: ”Varje rad i dialogen måste skraddarsys exakt för den som yttrar sig.”⁴⁵ I Vibeke Olssons *Sågverksungen* får vi förutom människorna vid sågverket även träffa på en kattmamma och olika småfåglar. Dessa utgör markörer för årstidsskiftningarna och tidens gång.⁴⁶

Det är särskilt viktigt i historiska romaner att alla detaljer är rätt. Förutom uppenbara sakfel⁴⁷ kan ett alltför modernt uttryck i en dialog, ett låneord som troligen ännu inte införts i språket eller en anglicism eller en så kallad anakronism, det vill säga ett föremål placerat i fel miljö eller i en fel tidsepok, vara en fara för författarens oskrivna kontrakt med läsaren. En enda liten detalj kan stjälpa intrycket av en lång och i övrigt spännande och läsvärd berättelse.⁴⁸

”Det är lika lätt att överbeskriva som att underbeskriva”,⁴⁹ menar King och skriver också ”Ihåliga beskrivningar utelämnar läsaren åt känslor av närsynthet och förvirring. Alltför ingående beskrivningar begraver honom eller henne i detaljer och bilder.”⁵⁰ Vasilis Papageorgiou berättade om det grekiska ordet ”akribi” som betyder noggrannhet och exakthet och menade att om författaren är exakt i sin beskrivning från början underlättar det för läsaren att komma in i texten och skapa egna bilder i huvudet. Vi ska inte tro att läsaren ”fyller i” med rätt bild. Utan att beskriva för mycket och för ingående kan författaren istället för ”hus” i största allmänhet ange ”den rödteglade sextiotalsvillan” om det är precis det vi menar.⁵¹ Den del av texten som är viktigast ska beskrivas med störst akribi, till exempel kan handlingen vara viktigast i en text eller

⁴³ Ingemarsson, författarblogg, 2010-12-06.

⁴⁴ Cecilia Trenter, kommentar, 2010-10-07.

⁴⁵ Doubtfire, s. 39.

⁴⁶ Vibeke Olsson, *Sågverksungen*. Stockholm: Bonnierförlagen, 2011.

⁴⁷ Ibland säger vi faktafel när vi egentligen menar sakfel. Ett faktum är något som är rätt, så faktafel är ett ord som säger emot sig själv. Cassirer, Peter *Stil, Stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och Kultur, 2003, s. 48.

⁴⁸ Magnus Eriksson, *Exempel på genrer 1: Biografi*. Skriftlig föreläsning, Att skriva historiska romaner II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-09-20.

⁴⁹ King, s. 156.

⁵⁰ a.a., s. 154.

⁵¹ Vasilis Papageorgiou, *Kryptisk text kontra öppen text*. Föreläsning, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2011-09-01.

psykologin. ”Det är mycket viktigt att det inte används överdriven exakthet, för många preciseringar eller onödiga utvecklingar som självändamålsmässigt drar texten åt ett annat håll än det tilltänkta, som gör att texten blir artificiell eller ansträngd.”⁵² Inför skrivandet av sin senaste romansvit har Jan Guillou som vanligt gjort gedigen research. I *Brobyggarna* får vi följa en brödratrio under uppväxt, utbildning och arbete. Detaljerade beskrivningar ges över ingenjörskonst och kolonialpolitik vid tiden för förra sekelskiftet.⁵³

5.4 ”Saga väves på sanningens varp”

Som de flesta fiktionsförfattare inspirerades Fritiof Nilsson Piraten av de personer han mötte. I ”Stenskrift” varvas gravstenarnas kortfattade information med flanörens hågkomster om de avlidna från tiden de var i livet. Novellen avslutas med det välformulerade uttrycket ”Saga väves på sanningens varp”.⁵⁴ Piraten fick ofta frågan om hans litterära figurer hade funnits i verkligheten eller om de hade verklighetsbakgrund. Efter hans död hittades en mängd lappar med anteckningar om hur särdrag och egenheter skulle kunna användas till olika figurer, och i originalmanuskript fann man ändringar som antyder att Piraten försökt ta bort kopplingen till verklighetens förebilder.⁵⁵ Piraten verkar alltså ha försökt att tona ner ’det verkliga’.

Vid en workshop diskuterade vi hur man ska förpacka fakta i en skönlitterär text så att denna inte blir en uppräkningslista av historiska fakta utan en läsvärd skönlitterär text. Vi diskuterade även hur man ska förhålla sig till det som har skett i verkligheten.⁵⁶ Skillnaden mellan fakta och fiktion är att fantasier inte behöver redovisas, men ”när man skriver en historisk biografi förväntas historien bygga på en sann historia” sade Magnus Eriksson och föreslog att utgångspunkterna för ens faktaurval kan presenteras i ett för- eller efterord.⁵⁷ Detta har Christer Fuglesang gjort i sin barnbok om ett syskonpar och deras farbror Albert. I efterordet presenterar han fakta om fysik, astronomi och dinosaurier. ”Jag tycker att man kan berätta allt möjligt i sagor och låta fantasin flöda fritt, men samtidigt är det viktigt att låta barnen veta vad som verkligen är möjligt och vad som är rena påhitt. Sagorna blir inte sämre för det.”⁵⁸

⁵² Vasilis Papageorgiou, ”Några punkter att utgå från när man läser prosatexter” i ett instruktionsbrev på Moodle, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2011-12-13.

⁵³ Jan Guillou, *Brobyggarna*. Stockholm: Piratförlaget, 2011.

⁵⁴ Fritiof Nilsson Piraten ”Stenskrift” i *Vänner emellan*, Stockholm: Bonniers, 1957, s. 16.

⁵⁵ Magnus Öhrn (red.), *Saga väves på sanningens varp. Om Fritiof Nilsson Piraten och verkligheten*. Vollsjö: Fritiof Nilsson Piraten sällskapet, 2002.

⁵⁶ Vasilis Papageorgiou, workshop, 2012-09-27.

⁵⁷ Magnus Eriksson, Skriftlig föreläsning, 2010-09-20.

⁵⁸ Christer Fuglesang i förordet till *Rymdresan*. Lidingö: Fri Tanke förlag, 2010, s. 6.

6 Diskussion

6.1 Diskussion utifrån den redovisade litteraturen

6.1.1 Inledning

Begreppet ”skriva för att lära” har haft stor betydelse i mitt liv och för mitt skrivande.⁵⁹ När jag efter ett par års släktforskande hade hela sidor med namn och anteckningar att bringa reda i, var min första ingivelse att börja skriva någon sorts berättelse för att få klarhet i vilka personer som hörde ihop med varandra utöver det uppenbara släktskapet. Och visst blev skrivandet ”som en karta i en besvärlig terräng”.⁶⁰ Genom att skriva såg jag exempelvis att Elisabeth troligen umgicks mer med några av sina bröder än med de andra, att Hanna och Ingar – förutom att vara grannar och på olika sätt drabbade av samma brutala överfall – dessutom var svägerskor och troligen hade en del att göra med varandra med anledning av det. Jag kunde följa barnafödande och -död i kyrkböckerna, men när jag skrev om dopen kunde jag bättre förstå hur saker och ting hängde ihop. Genom anteckningarna om faddrar i dopnotiserna kunde jag ana vänskapsband och även förstå vidden av tragedin bakom de många barnens död, vilket har hjälpt mig när jag gjorde urvalet av personer som skulle vara med och även hur jag byggt upp vad som sägs i dialogerna och hur det sägs.

Genom att börja skriva en skönlitterär berättelse om dessa många personer och händelser blev de något mer verkliga för mig. Tankarna som väcktes vid släktforskning och faktaletande fanns kvar när jag hade skrivit ner dem och jag kunde senare återvända till dem så att jag kunde komma vidare i min tankekedja och bättre förstå hur allt kanske hade hängit ihop.

Redan hösten 2010 skrev jag det sista kapitlet i min bok.⁶¹ Jag fick på det viset syn på vilka personer som var kvar sent i Elisabeths liv, vilka hon kunde ha suttit och pratat med i eftermiddagssolen på bänken utanför huset och jag kunde också ana vilka händelser i samhället och i Elisabeths liv, som varit viktiga och som troligen hade påverkat hennes liv. Genom att låta olika personer vara med och ”forma” samtal och relationer har jag sedan kunnat skriva om detta i tidigare avsnitt av min berättelse om Elisabeth.

⁵⁹ Se avsnitt 5.1, ”Skriva för att lära”.

⁶⁰ Dysthe, Hertzberg, & Lökenstgard Hoel, s. 29.

⁶¹ Ahnelöv, *Retrospektiv*.

6.1.2 Om research och bakgrund

Jag har funderat mycket kring researchens betydelse för mitt skrivande. Ska allt efterforskande vara klart när man sätter sig för att skriva sin bok eller berättelse, eller ska man skriva sin berättelse först och göra research i efterhand om det är något man inte varit säker på och så att alla detaljer säkert blir rätt? Det är förstås beroende på hurdan person man är och vilken sorts bok man skriver. Både Guillou och Ingemarsson menar att när de väl har satt sig att skriva, så skriver de på, ostört och intensivt. När boken i princip är färdigskriven kan de lätt ta reda på de detaljer som de eventuellt saknar för att berättelsen ska bli helt klar.⁶² För mig har det blivit oerhört mycket mer researchande än lite googlande i efterhand. Kanske beror det på att jag är nybörjare och orutinerad, men kanske beror det på att skapandet och efterforskandet av en historisk roman fungerar som en fläta eller ett blixtlås: lite efterforskande, lite skrivande, lite mer efterforskande och ännu mer skrivande.

King skriver att det inte går att tänka ut ett händelseförlopp och förena intrigen med den spontanitet som äkta skapande förutsätter.⁶³ Jag håller inte med honom om det, kanske för att jag i mitt skrivande av min historiska roman är styrd av en del faktiska händelser – födslar och 'dödslar' i mina bokpersoners egna familjer eller i deras släktingars, men för mig har det hela tiden varit det naturliga förhållandet. Jag vill redovisa det jag faktiskt vet om Elisabeths liv men också så som jag tror att hennes vardag kan ha tett sig. Jag jämför mina faktiska händelser från släktforskningen med hur andra författare arbetar med synopsis och intrig. Min berättelse utgår från ett visst antal livshändelser och personer som jag har att förhålla mig till. Jag har inte sett det som ett problem utan som en möjlighet att tränga in i en främmande persons liv och vardag och föreställa mig hur det kan ha varit.

Men visst är det viktigt att den historiska romanens läsare känner att berättelsen baseras på fakta. Därför bör författaren vara hemmastadd i den tid man skriver om.⁶⁴ I likhet med Elizabeth George har jag – så gott det nu går tvåhundra år senare – gjort "resor" till Elisabeths värld.⁶⁵ Jag har gått runt i den lilla byn, tittat in i ett litet gatehus som fortfarande finns kvar, orört nästan sedan Elisabeths tid, och som numera är en del av byns hembygdsmuséer. Jag har vandrat runt på gården där kvarnen ännu finns. Sedan jag har gjort dessa "utflykter" kände jag mig bättre rustad att bygga upp den

⁶² Ingemarsson, 2010-12-06. Öhrlund, s. 12-17.

⁶³ King, s. 144.

⁶⁴ Eco.

⁶⁵ George.

”fullmöblerade värld”⁶⁶ som Eco beskriver att man behöver för att kunna berätta sin historia.

Det är viktigt att bakgrunden förblir bakgrund. Läsaren ska kunna känna sig trygg med att författaren vet vad denne skriver om. Det svåra är att inte skriva läsaren på näsan, inte redovisa *allt*.⁶⁷ Flygt går så långt att han skriver – ”lär dig allt du kan och glöm det sedan”⁶⁸ och King skriver ”Det är skillnad mellan att föreläsa om vad du vet och att låta dina kunskaper berika berättelsen”.⁶⁹ I *Brobyggarna* får jag en tydlig känsla av att författaren vill lära ut något. Det är brobygge i Norge, tävlingssegling i Kiel och konflikten vita européer-svart ursprungsbefolkning i Afrika. Allt vill författaren berätta för oss att han vet och kan en massa om.⁷⁰

6.1.3 Hur ska man skilja på saga och sanning?

Jag gillar uttrycket ”Saga väves på sanningens varp”, att man på en bas av verklighet kan fantisera ihop en historia. Historiska romaner bygger på både fakta och fiktion, och hur man ska förhålla sig till det verkligt inträffade är en ständig avvägning för författaren. För att tydliggöra för läsekretsen vad som är saga och vad som är sanning kan man göra ett för- eller efterord där man redovisar vad som är fiktion i berättelsen, vad som är fakta och faktiskt har existerat i verkligheten, och vilka ens källor är.⁷¹ Piraten brukade svara undvikande på frågan om hans figurer hade en förebild i verkligheten.⁷² Jag vill att min roman ska gå att läsa som fiktion rakt igenom, men jag har valt att använda de ”rätta” namnen från släktforskningen i den skönlitterära texten. För mig som skriver om en väldokumenterad ort som Tommarp med uppmärksamma medlemmar i en aktiv hembygdsförening är det troligen extra viktigt att redovisa fakta och tydligt ange källorna.

6.1.4 De viktiga detaljerna

På samma sätt som enstaka och små detaljer räcker för att antyda en miljö eller en tidsepok kan de också radera en i övrigt välbyggd bakgrund i en roman.⁷³ Det finns rena sakfel. Vibeke Olsson gör misstaget att både namnge småfåglar och förklara hur de låter ett flertal gånger i *Sågverksungen*. Det går bra flera gånger, men vid ett par tillfällen blir

⁶⁶ Eco, s. 29.

⁶⁷ Ingemarsson, 2010-12-06. Persson, s. 26-31. Ulla Trenter, 2010-06-15.

⁶⁸ Persson, s. 31.

⁶⁹ King, s. 142.

⁷⁰ Guillou, *Brobyggarna*.

⁷¹ Eriksson, skriftlig föreläsning, 2010-09-20. Fuglesang, s. 6.

⁷² Öhrn (red.).

⁷³ Ingemarsson, 2010-12-06. Cecilia Trenter, 2010-06-15.

det fel. Hon skriver att bofinken räknar till sju⁷⁴ vilket den inte gör. Olsson tänkte antagligen på gulsparven.⁷⁵ Det finns även anakronismer – föremål, språk, ljud som egentligen hör hemma i en annan tid – som till exempel att använda en mobiltelefon eller höra järnvägsbommars pinglande i början av artonhundratalet att akta sig för.⁷⁶ Sådant som jag har tänkt att jag måste ge akt på i min roman är vilka ljud som hörs i artonhundratalets tättbebyggda byar och i jordbruket, samt att inte låta personerna i boken få alltför praktisk klädsel. Småpojarna gick barfota och i kortbyxor långt ut på höstarna. När vi kursdeltagare uttryckte rädsla för anakronismer och farhågor inför vår förmåga att leverera historisk korrekthet skrev Magnus Eriksson några rader som har betytt mycket för mig, och som jag har försökt att ha för ögonen under hela arbetet med boken:

”Nu är också tid, tror jag, att släppa lite på den anspänningen. Ni har kunskap om den tid ni skriver om, så skriv på. Beskriv tidsmiljön på det sätt som ni ser som mest ändamålsenligt för det ni vill berätta. Sedan kan ni kontrollera efteråt. Skriv och studera det historiska endast i den mån ni behöver det för nya idéer eller handlingslinjer i texten.”⁷⁷

Magnus konstaterade vid ett tillfälle att jag har ett lätt arkaiserande språk, men att jag försöker att balansera modernt och gammalmodigt.⁷⁸ Han kommenterade att det moderna ”citronmeliss” som jag låtit Elisabeth plantera för att sprida väldoft utanför dasset, kunde bytas ut mot dess gamla namn: ”hjärtansfröjd”, vilket jag genast gjorde. Det fanns inte mycket antecknat om gamla växtnamn i de böcker jag letade i på biblioteket, men i en bok om botanikens fader⁷⁹ stod det att ”sammetsblomster” var ett gammalt namn för ”tagetes”, vilket jag också ska använda. Dessa ord är detaljer som är viktiga tidsmarkörer. Jag har också använt dåtida sjukdomsnamn, som ”rödsot” och ”håll och styng”. För att bestämma platsen – skånsk landsbygd – har jag valt att använda de talspråkliga och dialektala idiomerna ”kattarumpa”, ”sillarumpa” och så vidare, vilket Magnus Eriksson tyckte var ett bra val.⁸⁰ Vid samma tillfälle fick jag även

⁷⁴ Olsson, s. 114. a.a., s. 144.

⁷⁵ Bofinkens läte: Lars Jonsson *Fåglar i Europa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1996, s. 504. Gulsparvens läte: a.a. s. 526.

⁷⁶ Eriksson, skriftlig föreläsning, 2010-09-20.

⁷⁷ Magnus Eriksson, gemensam skriftlig kommentar till hela gruppen, Historiska romaner II, Linnéuniversitetet, 2010-09-28.

⁷⁸ Eriksson, kommentar, 2012-02-24.

⁷⁹ Marita Jonsson, *Carl von Linné. Boningar, trädgårdar och miljöer*. Stockholm: Forum, 2003, s. 125.

⁸⁰ Eriksson, 2012-02-24.

frågan om ”gatehus” verkligen är rätt ord att använda.⁸¹ ”Gaddehus” är det danska ordet, och ”gatuhus” torde vara det rätta svenska ordet. I ett enskiftesprotokoll från 1805⁸² används tre olika uttryck: gathus, gatehus och gatuhus, och i *Gatehus och gatehusfolk i skånska godsmiljöer* skrivs ”gatehus” redan i bokens titel och uttrycket används sedan genomgående i boken utan någon närmare förklaring till detta.⁸³ Därför använder även jag uttrycket ”gatehus”.

Cecilia Trenter uttryckte att jag använde få men välvalda uttryck, som gjorde att språket i dialogerna blev lagom ålderdomligt. Hon gav mig rådet att ”använda dialogen mer spänstigt genom att lyfta in information om personerna” till exempel genom att få fram deras relation till varandra och referera till gemensamma minnen från tidigare händelser i deras liv.⁸⁴ Jag har verkligen försökt att arbeta med dialogerna i boken och vilken information de ska innehålla om det omkringvarande och de personer som samtalar. Att skriva dialog har även varit ett bra sätt för mig att skriva in mig i personerna, hurdana de är till sättet och vilken relation de har till dem de talar med.

6.2 Hur texterna har ändrats

6.2.1 Dop

Tidvis har jag fått kommentarer om att det är för många upprepningar i min text, till exempel för många dop och dopgäster. Jag har dock envist hävdad dopens berättigande i texten, för jag vill berätta om Elisabeths liv så som det troligen har tett sig. Att hoppa över dopen är inget alternativ på det här stadiet i texten, för på artonhundratalet var deltagande på varandras dop en naturlig del av vardagslivet och därför var det viktigt att låta alla dessa ”torra fakta” utgöra en del av stommen i berättelsen om *Mor Elisabeth*.

Ju högre status dopgästerna hade i samhället, desto ”finare” var det för dopföräldrarna. Elisabeths fader Mårten Bosson hade hög status genom sitt arbete som möllare,⁸⁵ och kanske var han även i andra sammanhang en samhällets stöttepelare. I de gamla kyrkböckerna kan jag se att han var närvarande på många barndop de sista tjugo åren före sin död i slutet av 1700-talet.⁸⁶ Genom fadderskap på varandras barns dop åtog

⁸¹ Eriksson, 2012-02-24.

⁸² Enskifteshandlingar Tommarp 1805 Lantmäteristyrelsens arkiv, Lådakt H52 K.175. Ö:a Tommarps sn. <http://historiskakartor.lantmateriet.se>

⁸³ Christer Lund & Kerstin Sundberg (red.), *Gatehus och gatehusfolk i skånska godsmiljöer*. Lund: Nordic Academic Press, 2002.

⁸⁴ Trenter, 2010-10-07.

⁸⁵ Enligt Jan Samuelson tillhörde möllarna den lokala eliten i bondesamhället. Jan Samuelson, mail till mig, Släktforskning: en introduktion, Mittuniversitetet, Härnösand, 2010-01-18.

⁸⁶ Östra Tommarp C:1, Födelseboken 1780-1836.

man sig att ekonomiskt ta hand om barnet om något skulle hända med föräldrarna.⁸⁷ Likaså var det en hedersbetygelse att bära eller låta någon bära barnet vid dopet. Genom att studera församlingarnas dopböcker kunde jag i dop-notiserna ana bekantskaper till exempel mellan grannar eller vänner, men också mer eller mindre goda förbindelser mellan nära släktingar som syskon. Som ett exempel låter jag Elisabeths relation till sin äldre bror Per Mårtensson och dennes hustru Elna fördjupas sedan Elisabeth gift om sig med Per Nilsson. Av dopnotiserna att döma verkar inte Per Mårtensson och Jeppa dra jämt. Det kan naturligtvis även bero på väder, arbetsbelastning och geografiskt avstånd att de inte varit på varandras barndop, men jag väljer att tro att det är karlarnas inbördes kontroverser som ligger bakom. På samma sätt använder jag dopen för att bygga upp konflikten mellan bröderna Andersson.

6.2.2 Vänskapsförhållanden

Ett exempel på hur vänskapsförhållanden förändras tycker jag mig kunna se med Jeppas bror Jöns och dennes hustru Eljena. Detta par fick många barn. När Elisabeth lär känna dem är Eljena gravid med paret sjunde barn, men paret får lika många barn till. Jeppa deltog i nästan alla dopen hemma hos Jöns och Eljena, och hans bröder likaså. När Jeppa och Elisabeth börjar få barn är Jeppas alla bröder även med på alla de dopen. Något år innan Jeppa dör måste något ha inträffat inom brödragruppen, för då deltar inte Jöns på brödernas barndop, och de deltar heller inte på barndopen hemma hos Jöns. Att Jöns dessutom dör strax efter Jeppa ökar ytterligare fantasinivån. Precis som Piraten skriver att "Saga väves på verklighetens varp"⁸⁸ försöker jag bygga upp en konflikt i berättelsen mellan såväl bröder som svägerskor för att möjliggöra en splittring mellan familjerna och även för att försöka förklara Jöns märkliga dödsfall. Eljena har fött många barn och nästan lika många har dött. För varje barn som dör blir Eljena allt tröttare och gråare och mer bitter. Jag gör Jöns till en snäll och omtänksam make som dagligen kämpar för att ge sin familj mat för dagen. Men han är också pratglad, sällskaplig och alltför glad i flaskan, och han tillbringar gärna tid hemma hos dryckesvänner och på krogen. Till slut ilsknar Jeppa till och säger till honom att sluta dricka och istället sköta sig så att han kan ta hand om familjen.

Jeppa tyckte att Jöns skulle låta bli flaskan. Ett par supar var väl inte så farligt, tyckte han, men Jöns hade oftast slut på veckans ranson redan efter helgen.

– Varför sitter du här egentligen?

⁸⁷ Clemensson & Andersson, *Släktforska steg för steg*.

⁸⁸ Nilsson Piraten, s. 16.

- Varför inte?
- Du kunde ju vara hemma hos din Eljena...
- Vad nyttar det till? nästan snyftade Jöns. Jeppa ilsknade till.
- Ja, vad nyttar det till att du sitter här kväll efter kväll?
- Misstycker du så kan jag gå igen! Jöns slog ut med händerna och spärrade upp ögonen.
- Neej, det var inte så jag menade, försökte Jeppa mildra. Ta det inte så.
- Ah, så är det nog. Jöns sludrade förargat. Han reste sig klumpigt, pallan välte och Jöns själv snubblade till.
- Men jag ska gå nu. Jag ska gå, så du slipper se mig och slipper höra mig. Jeppa reste sig också.
- Sitt nu ner.
- Nä, nä. Jag ska gå. Jöns klampade över de breda golvbrädorna. Jag ska hem till min Eljena och ta hand om henne.

Från denna stund låter jag Jöns och Eljena isolera sig i sitt hem i grannbyn och de har inte längre någon kontakt med Jöns bröder förrän vid Jeppas begravning. När Elisabeth går på visit hos Eljena för att beklaga sorgen, berättar denna att Jöns försökt att begränsa sitt drickande sedan Jeppa sade till honom för något år sedan, men att allt brast för honom när Jeppa dog. Jöns hade varit rejält berusad sedan dess och därför förvånade hans död inte henne.

De pratade om olyckan i kvarnen och om att Jöns hade gått ner sig sedan Jeppa dött.

– Sedan Jeppa dog har han inte ens brytt sig om djuren. Jag och barnen har fått fora och ta hand om dem själva, berättade Eljena. Det blir skönt att bli av med en del av dem vid auktionen.

6.2.3 De tre svägerskorna

Innan jag låter svägerskorna gå skilda vägar på grund av sina äkta män, har de tre, sina olikheter till trots, träffats ofta och de känner varandra väl. I en tidigare kurs lämnade jag in ett par sidors dialog mellan de tre svägerskorna.⁸⁹ I en paus i slätterarbetet lät jag dem jämföra gravidmagar och nyfödda barn. Det blev en sorts sonderande skrivande för mig,⁹⁰ för jag visste inte tillräckligt om dessa tre kvinnor och deras inbördes förhållande då. Sedan dess har många scener och dialoger utspelat sig mellan dem, och den ursprungliga dialogen är helt omskriven.

Det är ungefär tio års ålderskillnad mellan svägerskorna, så 1802 är Elisabeth sexton år, Ingar tjugofyra och Eljena trettiosju. Elisabeth är en ung oerfaren möllaredötter, van vid hårt arbete men också att bli behandlad med ett visst anseende i samhället tack vare

⁸⁹ Ahnelöv, *De tre svägerskorna*.

⁹⁰ Se avsnitt 5.1, "Skriver för att lära".

sin möllare till far.⁹¹ Den äldsta av dem tre, Eljena, har fött många barn genom årens lopp. Livet har farit hårt fram med henne och jag försöker göra henne ömsom tyst, blek och gråtmild och ömsom klagande och bitter. Ingar är storbondedotter, gift med en välbärgad man med hög status i samhället. Ingar och Håkan bor i Ingars föräldrahem. I ett enskiftesprotokoll⁹² anges – förutom den exteriöra beskrivningen – hemmet som ”vackert inrett” och därför har jag försökt att visa upp Ingar som lite äcklad över armodet hemma hos Eljena – det är smutsigt och rörigt överallt. ”Men det är väl bara att städa!” utbrister Ingar. Och jag låter Elisabeth gå runt i Ingars hem och fascineras av alla vackra saker, av de målade skåpen, av golvuret, som jag – efter att ha läst bouppteckningsprotokollet efter Håkan Andersson – vet fanns där.⁹³ Och när Ingars make mördats låter jag dessa världar kollidera, för då får till och med Ingar det rörigt och smutsigt hemma när hela hennes tillvaro vänds upp och ner av det brutala överfallet.⁹⁴ Jag är ganska nöjd med hur jag lyckats beskriva hur den ”fina” och smått arroganta Ingar blir utom sig av sorg när dottern dör och hur hemmet förfaller när maken mördats.

Eljena var inte purung längre och de senaste barnens ankomst och hädanfärd hade tagit hårt på henne. Sedan tvillingarna fötts och dött den senaste våren förändrades Eljena, och alla år av fattigdom, hunger och oro för sjukdom och död hade också satt sina spår i Eljena. Hennes tidigare goda och ganska jämna humör var som bortblåst. Från att ha tagit hand om man och hushåll utan att göra något större väsen av sig hade hon nu krympt ihop och blivit gråtmild och ganska bitter.

– Varför får vi inte behålla barnen? Varför dör de ifrån oss? klagade hon och grät om vartannat. Vad har vi gjort för ont för att behöva drabbas av detta? Varför är vi så fattiga? Vi arbetar och knogar, och ändå får vi inte ihop maten för dagen? Är det ett straff från Gud?

Att hålla rent och i ordning därhemma verkade Eljena strunta i nuförtiden. Ingar vänjdes över oredan och smutsen.

– Att hålla rent kan väl inte vara så svårt? Det kostar bara lite arbete... På sitt till synes högdragna sätt kommenterade hon vidare för Elisabeth om armodet ute i Glimminge.

Den unga Elisabeth visste inte riktigt vad hon skulle svara Ingar. Hennes egen mor hade alltid varit i farten, ordnat och donat, och hållit smutsen och hungern på avstånd. Hon hade också fött många barn. Visserligen inte lika många som

⁹¹ Se not 85.

⁹² Enskifteshandlingar Tommarp nr 1-53, 1805 <http://historiskakartor.lantmateriet.se> Lantmäteristyrelsens arkiv, Lådakt H52 K.175. Ö:a Tommarps sn. ”No 15 ¼ Skatte Rusthåll äges af Håkan Andersson. Tomten rymlig innehåller 20 ½ Kappeland. Bebyggd med 3ne Nya Längor och den 4de, gammal men i godt Stånd, obetydlig Trädplantering, i öfrigt ny och ganska vacker inredning i Mangårdshusen – särskilt byggt Bryghus med Kölne, Murning och brunn.”

⁹³ Håkan Anderssons bouppteckning Järrestads Häradsrätt FIIa:10:149.

⁹⁴ Ahnelöv, *Mordet*. Ahnelöv, Ingrid, ”Mordet på Håkan” i *Släkt och Bygd*, Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening. 2011:2 s. 5-10.

Eljena, men tillräckligt för att vara trött i kroppen. Elisabeths mor Dorothea hade hållit ut in i det sista. När hon blev sjuk blev hon det med besked, och sedan dog hon efter bara några veckors sängliggande. Elisabeth hummade något obestämt när Ingar fortsatte:

– Fattigt kan man väl ha det, men man behöver väl inte skaffa så många barn för det? Det blir det väl inte bättre av? Att ha många munnar att mätta?

6.2.4 Mordet och rättegången

Umberto Eco menade att en författare behöver ha och använda historiekunskaper och att nya insikter kan generera nya saker till berättelsen. För Eco själv blev fattigdomen och inkquisitionen sådana nya saker som han absolut måste ha med i sin bok.⁹⁵ För mig – med *Mor Elisabeth* – var det till exempel ullhantering, enskifte, smittkoppsvaccinationer, avrättning. Jag har läst en doktorsavhandling om enskiftet samt läst och transkriberat enskiftesprotokoll för de två byar där *Mor Elisabeth* utspelar sig. Jag har även transkriberat domprotokollen från rättegången mot Carl Reslow och läst på om avrättningar.⁹⁶

Precis som Torbjörn Flygt har jag fått revidera längre utkast inom olika områden ”efter att ha lärt mig hur det verkligen går till”.⁹⁷ Exempel på det är mordet på Jeppas bror Håkan Andersson.⁹⁸ Jag hade fått tag i några anteckningar hämtade ur domprotokollet där hans mördare vittnade och dömdes. Utifrån detta skrev jag en text om mordet. Sedan den hade publicerats i den lokala släktforskartidskriften⁹⁹ hörde några – för mig obekanta – personer av sig och berättade att de hade läst protokollet i sin helhet och att jag hade missuppfattat vissa fakta. Efter eget besök på Landsarkivet i Lund fick jag delvis revidera min text om händelsekedjan på själva mordkvällen. Till exempel gick inte Håkans äldre bror, Ola Andersson, ut när Ingar kom till honom och berättade om överfallet. Istället skickade Ola med henne sin son Jöns. När Ingar kom ut på gatan blev hon fasthållen av en grannkvinna som ville hindra henne från att se den illa tilltygade maken, men Ingar lyckades slita sig loss. Även texten om vilka som vittnat under rättegången fick ändras när det visade sig att Anders Olsson var så illa

⁹⁵ Eco.

⁹⁶ Om enskifte: Svensson, Henrik *Öppna och slutna rum – enskiftet och de utsattas geografi*. Lunds Universitet: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, 2005. Enskifteshandlingar Tommarp Nr 1-53, 1805 <http://historiskakartor.lantmateriet.se> Lantmäteristyrelsens arkiv, Lådakt H52 K.175. Ö:a Tommarps sn. Enskifteshandlingar Karlaby, 1820. <http://historiskakartor.lantmateriet.se> Lantmäterimyndigheternas arkiv, Akt nr 11-GLA-7. Rättegångsprotokoll, Järrestads Häradsrätt, Domboken, AlB:4, 1812-1823. Om avrättningar: Magnus Lindskog, *Galbackarna på Österlen*. Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, 2012. Jan G Ljungström, *Skarprättare, bödel och mästerman*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1996.

⁹⁷ Persson, s. 31.

⁹⁸ Ahnelöv, *Mordet*.

⁹⁹ Ahnelöv, ”Mordet på Håkan”, s. 5-10.

skadad att han inte kunde närvara vid tinget, utan hade förhörts i hemmet i förväg.¹⁰⁰ Det jag läst om mordet visade att mordet föregåtts av en mångårig konflikt mellan grannar, vilket gav berättelsen lite ”sting”. Carls mors illvilja, skarpa tunga och ständiga påhopp gav upphov till några dialoger och när Ingars ork bröts ner avspeglade det sig i hennes och Elisabeths samtal.

Elisabeth hade nog märkt hur illa Ingar hade tagit vid sig av allt elakt tal om sig och Håkan, fast Ingar alltid hade försökt att släta över och vara vänlig mot deras grannar. Hon hade försökt att låta bli att reta upp Mätta och svarat vänligt till allt otrevligt Mätta hade hävt ur sig.

Sedan hon miste sin lilla tös hade Ingar inte längre någon ork att vara vänlig, eller för att stå emot angreppen på sig själv och hennes man. När lilla Eljena dog i kopporna slocknade en del av Ingars glöd.

– En sån liten kista kan väl inte vara så tung, kan en tänka, skrånade Mätta när hon såg Håkan stå och snickra den på gårdsplanen.

– Tig stilla och låt oss vara i fred, för det ur Håkan.

När Mätta med ettriga steg försvunnit runt husknuten hötte Håkan efter henne med hammaren.

6.2.5 Torvmossen

Jag hade i en karta sett ”rätt” fastighetsbeteckning i en torvmosse, en smal strimma mark. Eftersom jag inte hittade samma fastighetsbeteckning i byn antog jag att det var hit ”min” familj flyttade. Någonstans hade jag läst att vid torvmossarna var fattigt folk och utstötta hänvisade att bosätta sig. Detta iscensatte jag i en text där jag låter flyttlasset med den forna möllarefamiljen (underförstått: välbeställda) gå genom byn och ut mot torvmossen.¹⁰¹ När jag tog del av enskifteshandlingarna – protokoll, kartor och taxeringar – och deltog i en exkursion i torvmossen visade det sig att jag hade missuppfattat det mesta.¹⁰² Jag fick skriva om flera delar av flyttberättelsen och även *Mor Elisabeth* eftersom perspektivändringen gav en helt annan ram åt berättelsen. Tidigare hade jag trott att familjen var utstött och hänvisade att bo på byns utmark, men nu visste jag att de flyttade till en stuga på tomten på en av de största fastigheterna mitt i byn. Familjen var inte längre ömkansvärd, möjligen lite sorglig. Om torvmossen fick jag veta att den var strimvis uppdelad mellan de olika åborna i byn, och de var tvungna att synkronisera sig inför ”skörd”. Jag fick även reda på att man i början av

¹⁰⁰ Ingrid Ahnelöv, ”Sommartid är utflyktstid” i *Släkt och Bygd*, Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, 2012:3, s. 8-9. Ingrid Ahnelöv, ”Vintertid...” i *Släkt och Bygd*, Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, 2013:1, s. 12-20.

¹⁰¹ Ahnelöv, *Flytten till Karlaby*.

¹⁰² Enskifteshandlingar Karlaby, 1820. <http://historiskakartor.lantmateriet.se> Lantmåterimyndigheternas arkiv, Akt nr 11-GLA-7. Kartorna är från 1795 och protokollen är daterade 1813. Exkursion med personal från Länsstyrelsen 2012-05-29.

artonhundralet inte eldade så mycket med ved, utan främst med torkad koskit och de torvblock man mödosamt hade tillverkat i torvmossen under varma sommandagar.

6.2.6 Får och ullhantering

Hon gick fram till den långe drängen, som högg ved mellan uthusen. Han avbröt sig, rätade på ryggen och strök svetten ur pannan. Vårsolen värmde.

- Jag har gett djuren mat, sade Elisabeth.
- Bra. Hur verkar det vara med kvigan? Är det dags för henne att kalva än?
- Inte vad jag kunde se.
- Det dröjer nog några dagar till tror jag, sade Jeppa eftertänksamt. Den kommer när den kommer. Tids nog. Jeppa såg fundersam ut.
- Dina föräldrar behöver nog hjälp, så det är bäst att du går in nu. Jeppa lät ovänligare än han hade tänkt sig, men det verkade inte Elisabeth lägga märke till. Hon knixade lite, vände och skyndade sig mot boningslängan där hennes mor och far låg i varsin säng och hostade, allt svagare för varje dag som gick.

Först skrev jag dialogen så här, men när jag i bouppteckningsprotokollet efter Elisabeths föräldrar¹⁰³ såg att deras snart tolvåriga dotter Elisabeth får en svart tacka med två lamm som gåva, inser jag att får, fårskötsel, ull och ullberedning måste ingå i min roman. Därför skrev jag till ett par rader så att dialogen blev så här istället: (ändringen är kursiverad)

Hon gick fram till den långe drängen, som högg ved mellan uthusen. Han avbröt sig, rätade på ryggen och strök svetten ur pannan. Vårsolen värmde.

- Jag har gett djuren mat, sade Elisabeth.
- Bra. Hur verkar det vara med kvigan? Är det dags för henne att kalva än?
- Inte vad jag kunde se.
- Det dröjer nog några dagar till tror jag, sade Jeppa eftertänksamt. Den kommer när den kommer. Tids nog. Jeppa såg fundersam ut.
- *Men lammen mår bra, sade Elisabeth lillgammalt.*
- *Tro jag det, nu när de får vara ute hela dagarna.*
- *De är så söta när de diar och svansarna går så här. Elisabeth viftade fram och tillbaka med pekfingret. Jeppa log mot henne, men så blev han allvarlig igen.*

– Dina föräldrar behöver nog hjälp, så det är bäst att du går in nu. Jeppa lät ovänligare än han hade tänkt sig, men det verkade inte Elisabeth lägga märke till. Hon knixade lite, vände och skyndade sig mot boningslängan där hennes mor och far låg i varsin säng och hostade, allt svagare för varje dag som gick.

Jag har även skrivit in mer om fårskötsel och ullhantering i senare avsnitt av *Mor Elisabeth*, till exempel hur fåren tvättas på våren så att ullen är ren vid klippningen och om hur kvinnorna samlas på hösten och kardar ullen tillsammans medan de 'hör över

¹⁰³ Bouppteckningsprotokoll efter Håkan Andersson, Järrestads Häradsrätt FIIa:10:149.

folk'.¹⁰⁴ En sorts kvinnornas parlament. Att en flicka så tydligt ges möjlighet till egen inkomst måste ha varit provocerande för hennes samtid, framför allt om hon lyckades genomdriva detta i sitt vuxna liv. Förutom att det måste ha gett henne en smula värdighet kanske hon ansågs som farlig, just för att hon, som var kvinna, klarade sig själv.

6.3 Att lära genom att skriva

Jag började skriva *Mor Elisabeth* för att strukturera upp mina tankar, bringa reda bland alla namn och relationer, ja, helt enkelt för att lära mig mer om mina anfäder. Jag trodde jag kunde en massa om hembygden, om dåtiden och om min släkt, men allteftersom jag skrev insåg jag hur lite jag kunde. Skrivandet hjälpte mig att lära mig mer. Jag skulle inte ha klarat av att ha all research klar innan jag satte mig ner för att skriva för jag visste inte vad jag skulle behöva, jag visste inte vad jag inte kunde och inte kände till.

Jag ville mer än att samla anteckningar. Sedan jag började skriva *Mor Elisabeth* har jag lärt mig nya saker som har gjort att jag måst förändra texten och som kommer att berika de ännu oskrivna delarna av texten. Viljan att lära om bygden och dåtiden har gått hand i hand med viljan att lära mig skriva bättre. Skrivandet och lärandet är nära sammanflätat, och en förutsättning för varandra. Utan släktforskningen hade inte boken blivit till och utan skrivandet hade inte släktforskningen kommit så här långt. ”Du lär dig att skriva både genom att läsa det som andra har skrivit i ämnet och genom att skriva själv.”¹⁰⁵ Så sant, så sant.

Fast jag skrivit flera olika utkast känns det som att jag först nu har ett ”första utkast” värt namnet och nu börjar det bli dags för en ny genomläsning av romanen, med Bodil Malmstens kloka ord för ögonen: ”Ansträngningen får aldrig märkas, låter det skrivet, skriv om eller ta bort. Det ska se självskrivet ut.”¹⁰⁶ Skulle jag kunna ta reda på mer, är en fråga jag hela tiden ställer mig. En del saker får jag lämna därhän, för skulle jag vänta tills jag var helt säker på att ”allt” var rätt skulle jag kanske aldrig bli klar och boken inte någonsin bli tillräckligt ”färdig” för att kunna ges ut. Det får räcka så här, just nu.

”Planering är värdefullt som förarbete, men det är först när boken själv har tagit ledningen som det verkligen blir ordning i oredan. Min uppmaning är: Sätt

¹⁰⁴ ”Höra över folk” betyder att man utbyter skvaller. Gammalt österlenskt uttryck.

¹⁰⁵ Dyste, Hertzberg & Lökenstgard Hoel, s. 19.

¹⁰⁶ Malmsten, s. 118.

igång och skriv! Var inte rädd! Om du håller på för länge med planeringen sätter du kanske aldrig i gång med boken.”¹⁰⁷

7 Sammanfattning

Att allt man läser och hör har betydelse för det man skriver ter sig tämligen självklart. Genom min önskan att förstå samband och vardagsliv började jag skriva. Från mitt första trevande, sonderande skrivande för flera år sedan, till texten så som den är idag, har många tankar vandrat genom mitt huvud. Det är många små detaljer som tillsammans blivit den helhet som nu utgör *Mor Elisabeth*. För att kunna skriva på ett trovärdigt och historiskt korrekt sätt var jag tvungen att ta reda på mer. Jag ville inte bara ”samla anteckningar” utan jag ville skriva skönlitterärt. Den historiska romanen *Mor Elisabeth* är ingen litterär tungviktare, men den har varit viktig för mig att skriva. Under tillblivelsen av *Mor Elisabeth* har perspektivet förskjutits från att ”skriva för att lära” till att ”lära genom att skriva”. Hade jag inte lärt mig mera hade jag inte kunnat skriva på det sätt som jag nu gjort. Tack vare ökade kunskaper inom skilda områden har mitt skrivande och uttryckssätt utvecklats.

Det var viktigt för mig att sammanfatta min släktforskning och att formulera en möjlig historia om hur livet kan ha varit då. Likaså var det viktigt för mig att under arbetet med c-uppsatsen först sammanfatta en del av den teoribildning som ligger till grund för mitt skrivande. Därefter har jag undersökt på vilka sätt mina tankar och sedermera texten formats och förändrats över tid. Mycket av det jag har skrivit om hade jag inte fått syn på under det ”vanliga” släktforskandet. Precis som skrivandet var en hjälp att fördjupa släktforskningen var släktforskningen en förutsättning för att kunna skriva den här berättelsen.

Vad jag lärde mig genom att skriva och hur texterna ändrats har jag härmed försökt visa i den här uppsatsen. Inledningsvis redogjorde jag för tre utgångspunkter som har haft betydelse för utformningen av mitt arbete och min projekttext. I forskningsöversikten försökte jag sammanfatta den skrivlitteratur som handlar om research på olika sätt och som haft betydelse för mig och mitt skrivande. Med utgångspunkt i texter hämtade från projektet *Mor Elisabeth* ville jag undersöka närmare några av de ställen där texten förändrats från det första skrivandet via research och tillbaka till ett förbättrat skrivande, vilket jag gjorde i uppsatsens diskussionsdel.

¹⁰⁷ Doubtfire, s. 25.

Referenser

Tryckta referenser

- Ahnelöv, Ingrid. "Sommartid är utflyktstid" i *Släkt och Bygd*, Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, Årgång 25, 2012:3, s. 8-9.
- Ahnelöv, Ingrid. "Vintertid..." i *Släkt och Bygd*, Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, Årgång 26, 2013:1, s. 12-20.
- Ahnelöv, Ingrid. "Mordet på Håkan" i *Släkt och Bygd*, Årgång 24, 2011:2, s. 5-10.
Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening.
- Ahnelöv, Ingrid. "Elisabeth Mårtensdotter" i *Släkt och Bygd*, Årgång 23, 2010:1, s. 12-17. Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening.
- Bech-Karlsen, Jo. *Jag skriver, alltså är jag. En bok för fackskribenten som vill berätta*. Lund: Studentlitteratur, 1999.
- Cassirer, Peter. *Stil, stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och Kultur, 2003.
- Clemensson, Per & Andersson, Kjell. *Släktforska steg för steg* Stockholm: Natur och Kultur, 2008.
- Clemensson, Per & Andersson, Kjell. *Släktforska vidare* Stockholm: Natur och Kultur, 2009.
- Doubtfire, Dianne. *Att skriva en roman. Praktisk handledning*. Halmstad: Spektra AB, 1960.
- Dysthe, O., Hertzberg, F. & Lökenstgard Hoel, T. *Skriva för att lära. Skrivande i högre utbildning*. Lund: Studentlitteratur AB, 2011.
- Eco, Umberto. *PS till Rosens namn*. Stockholm: Brombergs, 1985.
- Fuglesang, Christer. *Rymdresan*. Lidingö, Fri Tanke förlag, 2010.
- George, Elizabeth. *Skriv på! En handbok i skrivandets konst*. Stockholm: Månocket, 2004.
- Guillou, Jan. *Brobyggarna*. Stockholm: Piratförlaget, 2011.
- Guillou, Jan. *Ordets makt och vanmakt. Mitt skrivande liv*. Stockholm: Piratförlaget, 2009.
- Jonsson, Lars. *Fåglar i Europa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1996.
- Jonsson, Marita. *Carl von Linné. Boningar, trädgårdar och miljöer*. Stockholm: Forum, 2003.
- Jönsson, Lars & Wallebom, Ulrika. *Tommarp och Simrishamn. Österlens medeltida städer*. Simrishamn: Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne, 2006.

- Jönsson, Lars. *Tommarp. Kunglig produktionsort och klosterstad*. Lund: Lund Studies in Historical Archaeology 13, 2010.
- King, Stephen. *Att skriva. En hantverkares memoarer*. Malmö: Bra Böcker, 2008.
- Lindskog, Magnus. *Galgbackarna på Österlen*. Glemmingebro: Österlens Släkt- och folklivsforskarförening, 2012.
- Ljungström, Jan G. *Skarprättare, bödel och mästerman*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1996.
- Lund, Christer & Sundberg, Kerstin (red.). *Gatehus och gatehusfolk i skånska godsmiljöer*. Lund: Nordic Academic Press, 2002.
- Malmsten, Bodil. *Så gör jag. Konsten att skriva*. Stockholm: Modernista, 2012.
- Nilsson Piraten, Fritiof. ”Stenskrift” i *Vänner Emellan*. Stockholm: Bonniers, 1957, s. 7-16.
- Olsson, Vibeke. *Sågverksungen*. Stockholm: Bonnierförlagen 2011.
- Persson, Elin. ”Torbjörn Flygt: ”Jag skriver för att utmana mig själv”” *Tidningen Skriva*, Årgång 1, 2011:1, s. 26-31.
- Sandström-Madsén, Ingegärd. *Samtala, läsa och skriva för att lära – i ett utvecklingsperspektiv från förskola till högskola*. Kristianstad: Kristianstad University Press 2:2007.
- Svensson, Henrik. *Öppna och slutna rum – enskiftet och de utsattas geografi*. Lunds Universitet: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, 2005.
- Öhrlund, Dag. ”Jan Guillou” *Tidningen Skriva*, Årgång 2, 2012:2, s. 12-17.
- Öhrn, Magnus (red.). *Saga väves på sanningens varp. Om Fritiof Nilsson Piraten och verkligheten*. Vollsjö: Fritiof Nilsson Piraten sällskapet, 2002.

Otryckta referenser

- Ahnelöv, Ingrid. *Mor Elisabeth*. Opublicerad text, Växjö, 2013.
- Ahnelöv, Ingrid. *Mordet*. Inlämningsuppgift, Att skriva historiska romaner II, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2010.
- Ahnelöv, Ingrid. *Flytten till Karlaby*. Inlämningsuppgift, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, sommaren 2010.
- Ahnelöv, Ingrid. *Retrospektiv*. Inlämningsuppgift, Att skriva historiska romaner II, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2010.
- Ahnelöv, Ingrid. *De tre svägerskorna*. Inlämningsuppgift, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, sommaren 2010.

- Ahnelöv, Ingrid. *Elisabeth Mårtensdotter*. Inlämningsuppgift, Släktforskning – en introduktion, Mittuniversitetet, Härnösand, ht 2009.
- Bouppteckningsprotokoll efter Håkan Andersson Järrestads Häradsrätt FIIa:10:149.
- Eriksson, Magnus. *Exempel på genrer 1: Biografi*. Skriftlig föreläsning, Växjö, 2010-09-20.
- Eriksson, Magnus. Kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2011.
- Eriksson, Magnus. Kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-02-24.
- Eriksson, Magnus. Kommentar till mig, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-06-04.
- Eriksson, Magnus. Allmän, skriftlig kommentar, Växjö, Att skriva historiska romaner II 2010-09-28.
- Enskifteshandlingar Karlaby, 1820. Lantmäterimyndigheternas arkiv, Akt nr 11-GLA-7. <http://historiskakartor.lantmateriet.se>
- Enskifteshandlingar Tommarp 1805, Lantmäteristyrelsens arkiv, Lådakt H52 K.175. Ö:a Tommarps sn. <http://historiskakartor.lantmateriet.se>
- Exkursion med personal från Länsstyrelsen, Karlaby Mosse, 2012-05-29.
- Ingemarsson, Kajsa. *Alla dessa sidor. En författarblogg*. www.kajsaingemarsson.wordpress.com 2010-12-06.
- Kursplan för Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, www.lnu.se
- Papageorgiou, Vasilis. *Kryptisk text kontra öppen text*. Föreläsning, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2011-09-01.
- Papageorgiou, Vasilis. Kommentar till mig, Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, Växjö, 2012-10-25.
- Papageorgiou, Vasilis. "Några punkter att utgå från när man läser prosatexter" i ett instruktionsbrev på Moodle, Kreativt skrivande II, Linnéuniversitetet, Växjö, 2011-12-13.
- Papageorgiou, Vasilis. Workshop, Kreativt skrivande III, Linnéuniversitetet, Växjö 2012-09-27.
- Rättegångsprotokoll, Järrestads Häradsrätt, Domboken, AIb:4, 1812-1823.
- Samuelson, Jan. Mail till mig, Släktforskning: en introduktion, Mittuniversitetet, Härnösand, 2010-01-18.
- Släktforskning: en introduktion, HI017G, 7,5 hp, Mittuniversitetet, Härnösand, ht 2009.

Trenter, Cecilia. *Att bruka historien i historiska romaner*. Skriftlig föreläsning, Linnéuniversitetet, Växjö 2010-06-15.

Trenter, Cecilia. Kommentar till mig, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö, 2010-10-07.

Trenter, Ulla. *Om varför vi läser historiska deckare och vad som gör en historisk deckare läsvärd*. Skriftlig föreläsning, Att skriva historiska romaner I, Linnéuniversitetet, Växjö 2010-06-15.

Uppsatsskrivning på CD-nivå, dokument i Moodle, Linnéuniversitetet, Växjö, ht 2012.

www.ancestry.se

www.arkivdigital.se

www.svar.se

www.svt.se